

Declinul locurilor de muncă – o dramă a secolului XXI?

■

Dan Popescu

Profesor universitar doctor

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Abstract. *The decline of the working places – a XXI century drama? And if so, why that? Then, in what respect do we speak about reasoning regarding a prolonged economic environment that might be disregarded and in what respect do we have in view structural reasoning concerning technologies? This is the theme of the present article, which is aiming at some detailed processes as well as their significance.*

Key words: labor force; unemployment; globalization effect; labor market.

■

„Funcționarii constituie adesea ceea ce reprezintă cărțile dintr-o bibliotecă: cele care se află pe rafturile cele mai de sus servesc cel mai puțin.”

Georges Clemenceau

J. M. Keynes, teoreticianul liberal „aproape” de instituții, stabilea ca factor de plecare și de finalitate a modelului său de dezvoltare gradul de ocupare al populației active, în speță al forței de muncă. Corespondența cu venitul național și, apoi, cu suma dintre consum și investiții – repere necesare, în opinia magistrului, pentru a stimula instituțional, pentru a contracara psihologia consumatorilor și a agenților economici – se vădea și se vădește pe deplin realistă. Iată, însă, că sfârșitul tumultuos al secolului trecut și debutul la fel de tumultuos al acestui secol au dezvoltat și dezvoltă, au indus și induc, cu precădere din punct de vedere al tehnologiilor, modificări fundamentale în

sfera ocupației. Relativ altele decât cele sesizate de Keynes. Despre ce a fost și despre ce este vorba?

Americanul *Jeremy Rifkin*, în cartea sa șoc „*Cu locurile de muncă s-a terminat!*”, un volum care angustă și care stimulează, deopotrivă, lansează două devize strâns îngemănate: „*cine va avea de muncă va avea viitor*” și „*obsesia, terorizantă, pentru tinerii de astăzi, potrivit căreia vor găsi tot mai greu de muncă*”. O obsesie ce se bazează pe realități. Înainte de a dezbate aceste probleme, să vedem cine este *Jeremy Rifkin*. El este un cunoscut analist al tendințelor majore „grele” din societatea americană și din Europa, un inspirator al fostei administrații Clinton. Un

Declinul locurilor de muncă – o dramă a secolului XXI?

cercetător, deci, în preajma deciziei, și nu un neinformant, un pasionat care a cercetat sensibil mult după ce a părăsit funcția publică. Iar ideea de bază a cărții acestui „profet atât de neliniștitor” este că *„niciodată economia occidentală nu va crea suficiente locuri de muncă noi pentru a echilibra reducerea masivă a efectivelor antrenată de revoluția informaticii”*. Cu alte cuvinte, munca stabilă, protejată și bine plătită pentru toți „este gata, s-a terminat”. De aici mai departe se poate bascula fie în catastrofă, fie în utopii, fie în unele realități care, odată înțelese, trebuie acceptate, iar eforturile individuale și sociale pentru depășirea lor se vădesc strict necesare și imense.

...Este adevărat, șomajul reprezintă „marea temă” sau „teamă” a acestui început de secol și totul a început de la incapacitatea specialiștilor de a aborda și trata aceste adevărate probleme. Politicienii și economiștii, în multe cazuri, privesc – încă – creșterea șomajului ca un „accident de parcurs”, ca o *„simplă problemă a unor ajustări între cerere și ofertă, care se va resorbi în măsura în care economiile, ambarcate în era informaticii, vor consuma produse derivate din aceste tehnologii și vor crea, la rândul lor, noi piețe”*. Această ultimă viziune optimistă fondată pe postulatul „progresului liberator” constituie, de fapt, *„o adevărată fandoseală”*, scrie Rifkin. Deoarece noi suntem practic într-o nouă fază a istoriei – mai arată cercetătorul. Aceasta se caracterizează prin *„declinul inexorabil al creării de ocupații”*. De la depresiunea anilor '930, niciodată șomajul nu a fost atât de ridicat. Numărul persoanelor „subfolosite” aflate în șomaj parțial sau total este într-o creștere avântată, mai mult sau mai puțin mascată, iar noii veniți pe piața forței de muncă se confruntă cu o revoluție tehnică care nu are mai puțin de a face cu cele precedente. Ordinatoare superperformante, numeralizarea telecomunicațiilor – asemenea tehnologii născute de revoluția informaticii invadează cu adevărat distribuția, comerțul, băncile, transporturile, agricultura, administrația, după ce deja „au inundat” industria. Numeroase ocupații, profesii de muncitori, secretare sau secretari, receptioneri, vânzători, angrosiști, cadre medii și mici în bănci, alte tipuri de instituții, sunt deja „condamnate”, în vreme ce noile „job-uri” create în direcțiile menționate sunt deseori temporare și – aproape mereu – nu foarte bine plătite. Cele mai bune posturi sunt rezervate *„unui pumn de cadre privilegiate”*. Lumea se scindează în două: de o parte, o elită controlând și girând o economie din ce în ce mai internaționalizată, iar tehnica ei este din

ce în ce mai sofisticată. De partea cealaltă, un număr în creștere de salariați amenințați de introducerea în activitate a instrumentelor perfecționate, a informaticii pe diferite paliere și la diferite profunzimi. Mai vechile profesii – deloc vechi, însă, în raport cu etaloanele din urmă cu 3-4 decenii – în pericol de a fi „delocalizate”, căutate numai la mii de km distanță, sunt cel mai adesea dezbrăcate de sens într-un univers din ce în ce mai automatizat, cibernetizat, informatizat, digitalizat ș.a. În Statele Unite, unde oamenii s-au definit și încă se definesc prin „relația cu postul”, cu activitatea lor, și unde „visul de prosperitate trece prin muncă”, perspectiva unei societăți unde acest vis să nu mai reprezinte „cheia” este veritabil traumatizantă. *„Noi nu suntem pregătiți pentru o lume unde noțiunea de lucru pentru toți dispare progresiv”*, mai arăta Jeremy Rifkin. *„Nici pe departe nu am reușit să măsurăm consecințele unui astfel de fapt asupra sistemului nostru de valori”*. Nu tot, ci jumătate, chiar un sfert din ceea ce acest specialist de peste ocean afirmă să fie adevărat și viitorul vădește cu „probleme grele” ale căror efecte se află, deocamdată, în curs de evaluare.

În ciuda unei redresări economice spectaculoase, în ciuda creării unui număr important de posturi – America, scria J. Rifkin, *„este incapabilă să stopeze hemoragiile de locuri de muncă stabile și bine plătite”*. Nu numai în sectoarele de bază – automobile, mari magazine etc. – dar chiar în industriile de vârf. Întreprinderi ca IBM, AT&T., Boeing, Digital Hughes au licențiat, numai ele, zeci de mii de persoane după 1994. Și nu este o întâmplare dacă tocmai peste Atlantic s-a născut conceptul de *„creștere fără ocupare de posturi”*, aceasta din temerile unei „clase anxioase”, precarizată, nu teribil de bine plătită, „tetanizată” de ideea de a nu se putea integra „clasei de mijloc” și de a fi exclusă astfel din visul american.

Dar ce relevă detaliile prin prisma susținerii unor asemenea fenomene, a efectelor lor? De exemplu, că „Revoluția informaticii”, transformând ordinatorul într-o „mașină nu doar logică, ci și gânditoare”, permite și va permite o creștere de productivitate fără precedent, o creștere ce va cuprinde – care deja cuprinde – toate sectoarele de activitate. În ce privește băncile, se preconizează, în continuare, suprimarea de locuri de muncă. În sectorul „distribuției”, la fel. Peste tot, dealtfel, au devenit, vor deveni inutile și vor fi licențiați – dacă nu au fost deja – „micii șefi”, care asigurau funcții de coordonare și gestiune „de la o anume distanță”, aceasta însemnând „chiar biroul față de

activitatea propriu-zisă”. „*Vom fi imediat dezamăgiți în unele din speranțele noastre – scrie dintr-o astfel de perspectivă, un cercetător francez. Deoarece este inutil să credem că sistemul se va rebusa, absorbind automat pe cei rămași fără muncă*”. Iată, deci, că este deja considerabil depășită schema după care „*productivitatea în creștere antrenează reducerea costurilor de producție, amplificarea ofertei de bunuri și deci a puterii de cumpărare, iar, în termenii cererii, crearea de noi piețe și, ca atare de noi locuri de muncă*”. Se creează și se vor crea, desigur, noi locuri de muncă, în domeniul sănătății, petrecerii timpului liber, dar asemenea posturi nu compensează nici pe departe pe cele care dispar. Biotehnologiile au asigurat în SUA circa 100.000 de locuri de muncă în ultimii ani. Însă tot biotehnologiile au „distrus” în fiecare an de 2 ori mai multe locuri de muncă decât au creat...

Mai departe. Noile posturi create nu sunt deloc, prin natura lor, „*locuri de muncă*” pentru toți. „*Reciclarea și reformarea profesională sunt adesea amăgiri*”. „*Posturile bune, disponibile, fiind înalt calificate – nota în acest sens Rifkin, la care ne întoarcem – este naiv să-ți imaginezi că funcționarii și muncitorii fără lucru – batalioane – pot deveni informaticieni, biologi sau consultanți financiari*”. „*Sindicatele au abdicat și ele de la rolul lor de control asupra tehnologiilor – mai scrie acest „J. R.” al economiei –, pentru a pune accentul pe subvenționarea unor ocupații fără viitor*”...

Dar ce va însemna societatea în care automatizarea a devenit, practic, o banalitate? Câștigătorii: „*noii cosmopoliți*”. În față „*superbogații*”, oligarhia lumii afacerilor, beneficiarii profiturilor degajate de către creșterea productivității. În spate, o castă puternică a noilor profesii liberale, adică analiștii de simbol, înalt calificați, și salariații care girează și gestionează economia informatizată și informațiile care circulă rapid. Pe urmă, o castă ceva mai flexibilă, mai labilă, cercetătorii, programatorii, avocații, consultanții, specialiștii – în marketing, unii bancheri, creatorii de cultură, editorii, producătorii, care au în comun utilizarea „*ultimului strigăt*” în tehnologia informaticii pentru a identifica, aborda, trata și rezolva probleme.

În cartea sa „*Noua bogăție a națiunilor*”, Bob Reich, fost ministru al muncii în administrația Clinton, i-a numit pe toți aceștia „*manipulatorii de simboluri*”, iar Jeremy Rifkin i-a definit ca „*muncitori ai informației*”. Tot sociologul american compară această „*nouă elită*” cu un „*trib nomad ai cărui membri sunt mult mai legați între ei decât de statele națiunii din care provin sau cu care se fac afaceri*”. Societatea americană și cea vest-europeană au fost întotdeauna duale, dar un astfel de model a devenit acum caricatural. Aceeași regiune poate oferi situații extraordinar de contrastante, situații în care câțiva experți milionari, curțați de lumea întreagă și bransați la rețelele universale, coabitează cu săracii cantonați în ternele perimetre industriale de tip clasic sau modern. Ce să mai vorbim de periferiile mizere... Așa cum se întreba francezul Jean Gabriel Fredet, rămâne foarte dificil de argumentat „*cum să existe de acum înainte fără ca o bună parte din timp să muncești în acest scop*”. La cote adecvate interogația este valabilă pentru toți...

...Rămân, desigur, în zona speranței, *instituțiile, care pot direcționa, într-un anume sens, cheltuielile sociale, care pot dezvolta astfel sectoarele sociale și absorbi o parte a forței de muncă licențiate, în activități mai puțin solicitante din punct de vedere al tehnologiilor moderne. Pot acționa, desigur, și „generozitățile”. Pot acționa „exporturile de forță de muncă” din statele dezvoltate în statele mai puțin dezvoltate, mai puțin încă adaptate la nou, unde o asemenea forță de muncă este încă utilă, desigur, exodul creierelor vădindu-se în sensul contrar etc. Opinem că nu este însă suficient, fiind necesar ca situația respectivă să fie bine „conectată” la modelul „Dezvoltării durabile”. Lucru deloc simplu, duritatea realizării profilului fiind, practic, inexpugnabilă. Mersul fiecăruia în ritmul exigențelor timpului este și el obligatoriu. Dar poate că pe această bază să avem chiar o revigorare benefică a unor atitudini vizavi de competiție: nu doar creștere de competitivitate, ci și un alt fundament, alte interpretări ale satisfacției muncii, mai ales prin „intruziunea factorului moral”. Cred că „schimbarea” se poate iniția, provoca, realiza aici cu bune șanse de succes...*

Bibliografie

Fredet, J.G. (2001). *Fabius*, Hachette Litterature, Paris

Reich, R. (1992). *The Work of Nations*, First Vintage Books edition, New York

Rifkin, J. (1985). *The End of the Work: the Decline of the Global Labor Force and the Dawn of the Post-Market Era*, Putnam Publishing Group, New York